

NA OBISKU V FREISINGU

Lani je preteklo poldrugo stoletje, ko je sekularizacija preko noči presekala tesne vezi, ki so skozi dolga stoletja spajale loško ozemlje z bavarskim mestom Freisingom, kjer je bil sedež freisingških škofov, nekdanjih gospodarjev loškega gospostva. Vzporedno s sekularizacijo je bil Freising tudi sicer potisnjen ob stran. Sedež škofije, ki jo je ustanovil v začetku 8. stoletja sv. Korbinijan, je bil prestavljen v sosednji München, glavno mesto Bavarske. S sekularizacijo posesti in s premestitvijo škofije se je iz Freisinga prestavil v München tudi ves tako silno obsežen arhiv, ki je bil ob tej priliki razdeljen. Münchenska nadškofija je zadržala v glavnem arhiv cerkvenega značaja, medtem ko je ostalo gradivo prevzela država; ta material je danes spravljen v Državnem (Hauptstaatsarchiv) in Okrožnem arhivu (Kreisarchiv) v Münchenu.

Večkrat sem si zastavljal vprašanje, ali je navzlic vsem spremembam Freising le še obdržal kak spomin na nekdanjo povezanost z Loko. Zato sem porabil ugodno priliko v letošnjem poletju, da sem obiskal Freising, ki je po svojem postanku precej soroden Škofji Loki. Pri enem in drugem mestu je bilo prvotno jedro na griču, kjer je vodil upravo zemljiški gospod preko svojega uradništva. Pod gričem se je razvijalo mesto kot središče zemljiškega gospostva. Kot nekdanji sedež škofije hrani Freising zlasti v starem jedru na griču, kjer stoji stolnica in stara škofijska rezidenca, dragocene kulturne spomenike, ki vzbujajo žive spomine na davno preteklost. Naj se na tem mestu dotaknem le predmetov, ki so v neposredni zvezi z našo Loko in loškim gospostvom.

Moj korak se je zaustavil največ v poslopju, kjer je bila nekdanj nameščena škofijska uprava. Na levi strani glavnega vhoda visi na hodniku v pritličju in v prvem nadstropju 51 barvastih slik, ki predstavljajo središča nekdanje freisingške posesti. Razumljivo je, da sem se mudil najdalj pri sliki, ki prikazuje Škofjo Loko in ki je nameščena kot edina na desni strani pritličnega hodnika. Do danes zelo dobro ohranjeno sliko v velikosti 121 × 50 cm je izdelal 1697 Valent Gappnig. Slika je na zgornji strani opremljena z napisom: »Prospect Des Hochfyrstl. Schloss vndt Statt Bischoff Lakh, wie selbiger von Noort vorgestellet. Anno 1697.« Spodnja stran ima sledeč tekst: »Dem Hochwyrdigist vndt Hochebohrnen Fyrsten vndt Herrn Herrn Johann Franz des H. Römischen Reichs Fyrsten vndt Bischoffen zvm Freising etc. etc. Wintschet in verpflichtister Deuotion mit dissen abriß all zeitlich vndt Himblischen seegen ents benandter: Viuito Francisce, et felix per seacula regna. Et tua lustra fluent Selszach cum flumine durent. Valent Gappnigg qui del. et pinxit.« Slika je opremljena tudi z označbo poredinilih važnejših objektov.

SLIKA SKOFJE LOKE IZ L. 1697.

ki je opisana v članku. Negativ fotografskega posnetka hrani kot dar akademika univ. prof. dr. Milka Kosa loški muzej. V zadnjih dveh vrstah teksta so opisani nekateri na sliki označeni važnejši objekti v mestu in okolici:

A. Loški grad.	H. Rotovž.	O. Čevljarška vrata.
B. Zupna cerkev.	I. Kašča.	P. Selška Sora.
C. Cerkev sv. Jakoba.	K. Selška vrata.	Q. Poljanska Sora.
D. Nunski samostan.	L. Poljanska vrata.	R. Stari grad.
E. Kapela sv. Trojice.	M. Spodnja vrata.	S. Staroško grad.
F. Kapela sv. Lovrenca v Stari Loki.	N. Vrata pri utrdbi na Lontrgu.	T. Puštalski grad.
G. Podružnica sv. Lovrenca.		V. Lubnik.

Slika je dragocen vir, ki nazorno kaže, kako je izgledala v 17. stoletju Loka z bližnjo okolico od Stare Loke do Virška, pa od Lubnika preko Sovodnja.

Jedro mesta je oklepalo obzidje, ki ga v pisanih virih lahko zasledujemo od začetka 14. stoletja dalje. V skladu s sliko je obzidje malo nad kapucinskim mostom zapustilo breg Selške Sore in zavilo h gradu. Onstran gradu se je spustilo proti Grabnu, kjer dobimo še danes ob Martinovi hiši in niže proti Lontrgu zadnje ostanke tega zgodovinskega spomenika. Na spodnjem koncu je mestno obzidje zajelo Lontrg, ki ga je obdajalo na zunanji strani vse do kašče. Iz slike je mogoče jasno razbrati, da je tod spremljal obzidje jarek, ki je bil napolnjen z vodo. Izraz Graben, ki ga srečavamo v virih, je torej označeval tudi to področje, ki ga je gospostvo z velikimi stroški uredilo proti koncu 14. stoletja.¹ Od kašče se je obzidje obrnilo k današnji tovarni klobukov. Od tod do kapucinskega mostu je bila Loka naslonjena na Soro, zato je bilo obzidje tod nepotrebno.

Slika označuje v obzidju pet vrat, ki so bila primerno utrjena. Ob kamnitem mostu na levi strani Sore so bila selška vrata, na nasprotnem koncu mesta v bližini Martinove hiše so stala poljanska vrata, na spodnjem lontrškem predelu so pa vodila v mesto takozvana spodnja vrata. Mimo teh glavnih vrat je bilo na spodnji strani še dvoje manjših vhodov v mesto. Pri Lahovem mostu so bila ob kašči postavljena čevljarska vrata, medtem ko je bila zgrajena na prostoru med kaščo in špitalsko cerkvijo posebna utrdnica, ki je bila tudi opremljena z vratci (Zwinger Torlein). V virih srečavamo vseh pet vrat prav do konca 18. stoletja, ko jih je ljubljansko okrožje ukazalo podreti, češ da ovirajo promet. Pač pa se je nekaj let prej razširilo obzidje. Na željo loških oskrbnikov je namreč zemljiški gospod dovolil, da je bil vključen v obzidani del Loke še grajski vrt, na katerem je stalo v skladu s sliko konec 17. stoletja leseno gospodarsko poslopje.

Najvažnejša stavba znotraj obzidja je bil seveda grad, kjer je imel svoj sedež oskrbnik kot namestnik freisinškega škofa. Osrednje poslopje v tem kompleksu je bil stolp, ki so ga žal konec prejšnjega stoletja dale podreti uršulinke, takratne lastnice loškega gradu. Stolp je stal na grajskem dvorišču. Zanimivo je, da slika sploh ne označuje položaja starega stolpa, ki je stal na Kranclju in ki ga je postavilo gospostvo v 12. stoletju, kot so pokazala letošnja izkopavanja. V času nastanka naše slike je namreč zgornji stolp že zdavnaj izgubil svojo vlogo. Na zgornjem stolpu so bili slično kot na Starem gradu pod Lubnikom nameščeni gradiščani v freisinški službi vse do velikega potresa 1511, ki je dokaj razmajal Loko in njene utrjene postojanke. Zgornjega stolpa in Starega gradu loško gospostvo ni več obnovilo, zato v virih — računskih knjigah² ondotnih gradiščanov po 1511 več ne srečavamo. Pač pa se je gospostvo takoj po potresu temeljito lotilo obnove loškega gradu in drugih gosposkiških poslopij, medtem ko je ostalo mesto urejalo in popravljalo meščanstvo.

Poleg gradu je bilo najvažnejše gosposkiško poslopje kašča, ki jo je upravljal poseben gosposkiški nameščenec, kaščar. V njej je imelo gospostvo upravljene naturalne dajatve. Med njimi je bilo najvažnejše žito, ki so ga prispevali zlasti podložniki na Sorškem polju. V srednjem veku se je stekal sem v veliki meri tudi sir. Kot je razvidno iz loških računskih knjig je dalo gospostvo kaščo povsem obnoviti tik pred velikim potresom

1511. Potres tudi tej stavbi ni prizanesel. Na obnovo poslopja nas spominja tabla, ki je še danes vzdana na poslopju. Naša slika predstavlja kaščo kot utrjeno pošlopje s stolpom.

Med ostalimi gosposčinskimi poslopji sta na sliki označena tudi dva mlina. V ospredju slike leži mlin na prostoru današnje tovarne. Ta mlin lahko zasledujemo v virih nepretrgoma od 15. stoletja dalje prav do konca freisinške dobe. Viri ga imenujejo mlin pri kopališču, oziroma pod šolo. Prva oznaka se nanaša na kopališče, ki ga omenjajo viri od 1518 dalje. Kopališče, ki je ležalo malo nad tovarno, je dajalo gospostvo v najem mestu. Drug naziv srečamo v virih od prve polovice 16. stoletja dalje. Ime je

LOŠKA KAŠČA,
gledana izpod lipe na Lontrgu.
Foto Peter Kocijančič

v zvezi z loško šolo, ki je bila tedaj nameščena v poslopju ob cerkvi sv. Jakoba. Plošča na poslopju priča, da je stavbo daroval mestu za šolske namene v začetku 17. stoletja loški meščan Papler. Slika nakazuje tudi mlin na Studencu, ki ga je v začetku 16. stoletja daroval gospostvu loški meščan Volbenk Schwarz. Oba mlina je gospostvo dajalo v najem skozi vso freisinško dobo.

Večina loških hiš je bila v posesti loških meščanov. Sedež predstavnikov loškega javnega življenja je bil r o t o v ž. S stolpičem opremljeno poslopje je stalo konec 17. stoletja prav na istem mestu, kjer so loški mestni očetje tudi v sledečih stoletjih vodili upravo svojega mesta. Tod so se zbirali predstavniki Loke, katerih razmerje do zemljiškega gospoda se je v teku stoletij kaj močno spreminjalo. Med njimi je imel vodilni položaj mestni sodnik. Njega je prvotno postavljala zemljiški gospod, kasneje ga je volilo meščanstvo vsako leto v nedeljo pred sv. Jurijem. Tedaj so se meščani obvezno zbrali v cerkvi sv. Jakoba, da izvolijo svojega predstavnika. Vendar so bile volitve pravomočne šele, ko je zemljiški gospod potrdil novega mestnega sodnika. Njemu so bili ob strani notranji svet, ki je

štel 12 članov, dalje zunanji svet s 24 člani in pa štirje predstavniki loške občine. Razmerje med temi forumi ni bilo vedno brez medsebojnih trenj.

Cerkev sv. Jakoba je bila v freisinškem času podružnica staro-loške župnije, ki spada med prafare in se omenja že 1074. Loške cerkvene posle je vodil vikar, ki se je imenoval tudi prošt. Podrejen je bil staro-loškemu župniku vse do konca freisinške dobe, ko je bila v Loki ustanovljena samostojna župnija. Zato pravijo Ločani Stari Loki še danes Fara. Na sliki je posebej označena tudi kapela sv. Trojice na Glavnem trgu v poslopju, kjer je bilo kasneje loško župnišče. Kapelo je osnoval loški meščan Volbenk Schwarz v začetku 16. stoletja, na kar kaže tudi plošča, ki je vzdana v poslopje in se je do danes dobro ohranila. Tik pod gradom je na sliki lepo razvidna stavba nunskega samostana, kjer so od 1358 dalje bivale loške klarise vse do jožefinskih reform konec 18. stoletja, s katerimi je bil red ukinjen. Namesto klaris so se tedaj v Loki nastanile uršulinke. Na sliki je označena tudi špitalska cerkev, ki je zrasla v zvezi z ustanovitvijo loškega špitala. Začetek špitala je staviti v 1547. Prvotno je stal špital v podnunskem območju; šele kasneje se je preselil zaradi pretesnih prostorov na spodnji konec mesta. Na sliki seveda zamažemo kapucinsko cerkev, ki so jo zgradili šele neposredno po nastanku naše slike.

V času, iz katerega poteka slika, se je Loka širila seveda tudi izven tesnih klešč mestnega obzidja. Razmeroma močno se je mesto razmahnilo zlasti na poljanski strani, od katere je bila prvotno meščanska naselbina ločena le po umetni pregraji mestnega zidu. V to smer je vodil nekdanj glavni promet, ki je vezal ne le loško ozemlje, nego dokaj obsežnejše zaledje vse do 18. stoletja preko Poljanske doline s primorskim in italijanskim ozemljem. Tod se je razvilo Karlovško predmestje ob dveh poteh, Zgornji in Spodnji Oslovski ulici, kakor se je nekoč imenoval ta del mesta. Od ostalega loškega mestnega pomirja pa je bilo mestno jedro oddeljeno ne le z obzidjem, nego tudi z naravno pregrajo — Poljansko in Selško Soro. Preko obeh rek je vodilo tako konec 17. stoletja kot še danes pet mostov. S posebnimi imeni sta bila označena skrajna dva — kamuti most pri selških vratih in krivi most na Poljanski Sori, imenovan tako zaradi svoje ukrivljene oblike. Za ozemlje onstran mostov so v veliki meri značilne njive, ki so jih največ obdelovali meščani. Na vzhodni strani Loke sta bila dva večja kompleksa: na Pungertu je zrastel kasneje kapucinski samostan, drug je bil osnova samostojnemu majhnemu gospostvu — Šte-marjem.

Stara Loka je bila konec 17. stoletja povsem ločena od mesta. Slika ima začrtano staro župno cerkev, pred katero je stala tedaj zase kapela sv. Lovrenca. Takoj zraven je zarisan staro-loški grad, čigar nastanek in razvoj je tako kot pri ostalih, sicer prav maloštevilnih gradovih na loških tleh v tesni zvezi s posameznimi družinami, ki so se dvignile in opomogle v freisinški službi na ozemlju loškega gospostva.

Na drugi strani mesta onstran Sovodnja je označen puštalski grad, ki ga je malo pred nastankom slike kupil s celotnim pripadajočim gospostvom Marko Oblak, kmetski sin iz Poljanske doline. Kot zadnje poslopje na tej strani srečamo na sliki še stavbo »Pod ceglom«, ki so jo

pridobili Oblaki malo pred nakupom puštalskega gospostva in prevzeli njeno ime v svoj prvotni plemiški naslov, ki so ga kmalu nato razširili še glede na puštalsko posest.

Na ozadju loškega mesta pa slikar ni pozabil zarisati še Lubnik, ki je tako značilen za loško panoramo. Tod je imelo loško gospostvo v zasebni, dominikalni lasti obsežen gozdni kompleks. Pod Lubnikom je načrtan Stari grad, ki ga srečamo s tem imenom v virih že 1532; po katastrofolnem potresu 1511 ga namreč gospostvo ni več obnovilo.

Na Loko pa naletimo v tem poslopju še na drugem mestu. Na hodniku, ki veže nekdanjo škofijsko rezidenco s stolnico, visi namreč 29 repro-

PUŠTAL PRI SKOFJI
LOKI,
središče puštalskega
gospostva. Sodeč po imenu
je bilo tod nekoč gradišče.
(Fotokopija po originalu
v Valvazorju: Topographia
Ducatus Carniolae, 1679;
negativ hrani loški muzej.)

dukcij zgoraj omenjenih slik. Loška kopija originalne velikosti je postavljena kot prva ob vhodu iz kapele na levi strani hodnika. Reprodukciyo je izdelal 1888 A. Kromer.

Če se niza ob motrenju slike loškega mesta pred nami nebroj spominov na tako bogato preteklost nekdanjega središča obsežnega gospostva, privlačujejo na poseben način obiskovalca tudi portreti škofov, ki so nameščeni prav tod drug ob drugem na tem skoraj pretesnem hodniku. Tod srečamo vseh 61 freisinških škofov od ustanovitelja škofije sv. Korbinijana pa do Jožefa Konrada, ki ga je vest o sekularizaciji še istega leta 1805 spravila v grob. Vsak teh prostorov je opremljen s kratkim latinskim tekstom, ki označuje razne dogodke iz vlade poedinih predstojnikov škofije. Predaleč bi nas vodilo, če bi se ustavili ob sleherni sliki. Zato si oglejmo le tekste, ki se dotikajo freisinškega loškega gospostva, pa z njim več ali manj povezane klevevske posesti na Dolenjskem.

Petnajsti portret predstavlja škofa Abrahama (955—992), ustanovitelja loškega gospostva. Tekst omenja, da mu je cesar Oton II. 974 daroval loško ozemlje³. V resnici gre za dve zaporedni daritvi l. 975. v juniju in novembru. Napaka v datiranju je nastala, ker se originalni darilni listini nista ohranili, prepis pa je datiran v leto 974. Vendar pa je iz ostalega teksta razvidno, da velja kot ustanovno leto 973. Pod sliko beremo, da se je Abraham malo kasneje Otonu II. izneveril in se pridružil upornemu bavarskemu vojvodi Henriku, zaradi česar je moral iti v pregnanstvo. Po Otonovi smrti se je spor poravnal, nakar mu je cesar Oton III. loško posest potrdil⁴.

Na sosednjem portretu srečamo škofa Goteskalika (992—1005), ki je znatno razširil loško gospostvo. Cesar Henrik mu je namreč 1002 daroval Stražišče z besniškim ozemljem do Save in Lipnice. V skladu s tekstom je prejel škof to ozemlje le dosmrtno, nakar naj bi ondotno področje pripadalo freisinškemu kapitlju⁵.

Toda njegov naslednik Egilbertus (1005—1039) je zadržal to ozemlje za škofijo, ker je dal kapitlju v zameno razno posest na Bavarskem⁶. Stražišče z besniškim ozemljem je bilo res v poznejših stoletjih stalno združeno z loškim gospostvom; pač pa so ta del razkrajali različni domači in tuji fevdalci.

Pri vrsti sledečih portretov se tekst ne dotika naših krajev. S tem ozemljem se peča spet napis pri Otonu III. (1183—1220), ki se je trudil, da konsolidira svojo posest. Na stražiško-besniško ozemlje so se tedaj zjedali predvsem Ortenburžani in njihovi ministeriali, ki so silili sem s svojega sosednjega ozemlja na levi strani Save. Na sicer freisinškem ozemlju so imeli utrjeno oporišče Wartenberg pod Šmarjetno goro, od koder so stalno ogrožali loško gospostvo. Otonu se je posrečilo, da je odkupil Wartenberg⁷, ki ga je dal zaradi večje varnosti podreti. — Pri tem portretu srečamo prvič freisinško dolensko posest, ki je bila združena kasneje v klevevško gospostvo. Zajemalo je ozemlje južno od Mirne preko Krke do Gorjancev. Oton je bistveno razširil ondotno freisinško ozemlje tako na levi kot na desni strani Krke⁸. Tekst govori tudi o težavah, ki sta jih povzročila loškemu gospostvu goriški grof Henrik in koroški vojvoda Bernard.

Pri Konradu II. (1258—1278) se prvič omenja Dovje kot del freisinške posesti, čeprav je Freising pridobil ondotno ozemlje že v 11. stoletju in ga priključil loškemu gospostvu. Kralj Otokar je podelil Konradu rudarsko pravico, na loških tleh pa 1274 tudi deželno sodišče⁹. Vse te pravice je potrdil tudi Otokarjev naslednik Rudolf Habsburški. Krvno sodstvo na loških tleh je obdržal freisinški škof tudi v sledečih stoletjih. Konrad II. je nekoliko trdneje pritegnil nase klevevško posest, ko mu je koroški vojvoda Ulrik izročil trg Hrvaški brod s sodiščem¹⁰.

Malo dalje srečamo škofa Emiha (1283—1311), ki je koloniziral soriške vasi pod Ratitovcem s Tirolci, česar pa tekst ne omenja. V napisu čitamo, kako je Emiho skušal konsolidirati posest loškega, še bolj pa klevevškega gospostva, ki je bilo zelo majavo. Na loških tleh je ponovno pridobil fevdne kmetije v Jami ob Savi, na Dolenskem pa fevde v Klevevžu in Gorenji vasi poleg 80 veder vina letnega dohodka, ki je nekoč pripadal freisinški škofiji¹¹.

Drug Emihonov naslednik Konrad III. (1314—1322) je bil posvečen za škofa v Ptuj¹². V skladu s tekstom je dal Konrad III. obzidati Loko skupno z gradom¹³. Veliko je žrtvoval za ureditev klevevškega gospostva; obnovil je ondotni freisinški utrjeni oporišči Prežek pod Gorjanci in Klevevž¹⁴, obenem je pa ponovno pridobil tudi tretje freisinško dolensko središče Hrvaški brod, ki ga je za dokaj visoko ceno 200 mark odkupil od Rudolfa Svibenjskega¹⁵.

Albert II. (1349—1359), ki je sicer znan predvsem zaradi svoje naklonjenosti do fužinarjev v Železnikih, naj bi po besedah teksta kupil nekatera posestva na loških tleh¹⁶. Iz drugih virov je razvidno, da je šlo pri tem nakupu za mlin pri kapucinskem mostu in za hišo ob šentjakovski cerkvi¹⁷.

Malo dalje srečamo Leopolda (1578—1581), ki je pokopan v loški nunski cerkvi. Ko je namreč ob obisku v Loki jezdil preko nezavarovanega kamnitega mostu, ki ga je dal sam zgraditi, je padel v Soro in utonil¹⁸.

Pri sledečem škofu Bertoldu napisa zaradi okvare ni mogoče razbrati.

Naslednji škof Konrad V. je tudi našel grob na loških tleh. Ob nastopu vsakega novega škofa so morali podložniki prispevati posebno pristojbino; s tem denarjem je škof v glavnem kril stroške, ki so bili v zvezi z novim imenovanjem. Ker Konrad kot škof sploh ni prišel v Freising, sta prinesla v skladu s tekstom v Loko dva freisinška meščana¹⁹ omenjeni prispevek²⁰, da ga izročita škofu v imenu mesta Freisinga²¹. Vendar je škof denar meščanom daroval. Ko sta se odposlanca še mudila v Loki, je Konrada zabodel njegov sluga v prepričanju, da bo našel pri njem 5000 zlatnikov²². Sodobniki so menili, da je škof napravil samomor. Zato so ga pokopali na loškem grajskem vrtu (1412)²³. Kasneje je morilec svoje dejanje priznal. Drugi Konradov naslednik škof Nikodem je dal 1450 truplo izkopati in ga pokopati v starološki župni cerkvi. Slovesni prekop se je izvršil ob Nikodemovi osebni navzočnosti in številni udeležbi prebivalstva²⁴.

Konradu je sledil Herman (1412—1421), sin celjskega grofa Hermana²⁵. Tedaj se je loško gospostvo zamajalo. Herman si je pri svojem očetu izposodil visoko vsoto 10.000 gld, da bi s tem denarjem plačal takso za potrditev in anate. Za to vsoto je očetu zastavil celotno loško gospostvo za štiri leta, kakor vemo tudi iz drugih virov²⁶. Po določeni dobi je bilo loško gospostvo sicer spet vrnjeno freisinškemu škofom, vendar je tudi to ozemlje čutilo razne tegobe v zvezi z borbo med Celjani in Habsburžani, pa v času bojev za celjsko dediščino.

Hermanov naslednik Nikodem (1421—1443) je spet pridobil dolenjsko posest²⁷, ko je izplačal kmalu po svojem nastopu 2000 zlatnikov kot odkupnino za zastavljeno ozemlje²⁸.

Za Janeza IV. (1455—1473) so naše ozemlje že začeli obiskovati Turki na svojih roparskih pohodih. Bolj kot loško gospostvo, ki mu Turki tudi niso prizanesli, je bila izpostavljena dolenjska posest, zlasti ozemlje ob Krki. Ondotni Hrvaški brod so Turki po tretjem napadu osvojili²⁹.

Pred nami se vrsti na hodniku še lepo število portretov, vendar se beležke na njih odslej le na dveh mestih prav izjemoma dotikajo našega ozemlja. Šele pri škofu Vidu Adamu (1618—1651) srečamo spet naše kraje. Skozi vso freisinško dobo majavo klevevško gospostvo je Vid Adam 1622 prodal in ob tej priliki kupil Eisenhofen³⁰. Spričo finančne krize, v katero je zašla freisinška škofija zlasti v času tridesetletne vojne, si je škof skušal drugje povečati dohodke. S pomočjo svojega gospodarstvenika Ivana Jurija Puecherja je dvigal podložnikom dajatve. Na tleh loškega gospostva je uvedel robotnino kot nadomestilo za tlako, ki je bila tod sicer malenkostna, ker gospostvo ni imelo v večji meri graščinskega, dominikalnega polja. Spričo odpora loških podložnikov se je začela zaradi novih obveznosti desetletja trajajoča pravda³¹.

Njegov naslednik Albert Sigmund (1652—1685) je robotno pravdo končal v prid škofije³².

Opisane slike opozarjajo torej obiskovalca dokaj zgovorno na tako oddaljeno posest na slovenskih tleh, zlasti na loško ozemlje, ki ni bilo samo

največje sklenjeno gospostvo na slovenskem teritoriju sploh, nego tudi najdonosnejše področje med sicer številnimi freisinškimi gospostvi.

Izven škofijske rezidence oziroma zveznega hodnika Loke na freisinškem griču sicer nisem nikjer srečal ne v sliki ne v tekstu. Pač pa sem jo imel ves čas živo pred očmi zlasti v stolnici, kjer je pokopana večina freisinških škofov in kjer se vrsti na vzvišenem koru v doprskih reliefih 32 predstavnikov stare škofije.

Z griča me je pot zanesla še v muzej (Heimatsmuseum), kamor sem stopil v nestrpnem pričakovanju. Vtis je bil svojevrsten. Predmeti so nakopičeni v treh tesnih prostorih. V enem je predstavljena predzgodovinska

PEČAT Z GRBOM FREISINSKEGA SKOFA
VIDA ADAMA.

(Ohranjen na neki listini v Osrednjem državnem arhivu Slovenije v Ljubljani, negativni posnetek hrani loški muzej.)

doba širše okolice, v drugem je prikazan freisinška škofija s svojo posestjo, tretji prostor je posvečen mestu. Ustavil sem se predvsem pri freisinški posesti. Med majhnimi fotografijami, ki kažejo središča nekdanjih freisinških gospostev, sem našel tudi Škofjo Loko. Posneta je po sliki, ob kateri sem se ustavil v tem članku. Na skromni karti, ki prikazuje freisinško posest od Bavarske preko Avstrije do slovenskega ozemlja v Jugoslaviji, je označeno tudi loško gospostvo. Drugih spominov na Loko tod nisem našel.

Le prehitro sem se moral ločiti od mesteca Freisinga (25.000 prebivalcev), s katerim vežejo nas Ločane toliki spomini. Ko je dirjal vlak proti Münchenu, so mi živi stopali pred oči zlasti tisti loški podložniki, ki jih je kot freisinške tlačane, tovornike vina, vodila pot skoz stoletja tudi sem. Koliko napora so morali prestajati in koliko časa jim je šlo v izgubo, preden so premerili s svojimi živinčeti tako ogromno razdaljo.

OPOMBE

¹ Računske knjige, Hauptstaatsarchiv v Münchenu (HAM).

² Kreisarchiv v Münchenu (KAM).

³ »dynastia Lak in Carniolae«.

⁴ ... »donationes de Lak... confirmari impertrate«.

- ⁵ »Henricus donavit Gotescaleo Stradicesa et magnum distictum in Carniola ad dies vitae et ut postea capitulo obveniant anno 1002c.
- ⁶ »Capitulo suo dedit Egilbertus pro bonis a S. Henrico in Carniola donatis alia in Bavaria sita.c
- ⁷ »... redemit oppignorata Wartenbergc.
- ⁸ »... emit 60 huobas in pago Zlab (ozemlje okrog Kleveža) et Lak (ozemlje pri Loki pod Gorjanci) sitas.
- ⁹ »... iudicium provinciale in Lack et Lengenfeld anno 1274c.
- ¹⁰ »... ab Udalrico duce Carinthiae forum et iudicium in Guttenwerd obtinent anno 1265c.
- ¹¹ »... plurrima ab ecclesia concessa feuda in Lueg, Klingenfels, Obernbairischdorf ut libera et in Klingenfels 80 annas urnas vini antiquitus solvi solitas recuperavit anno 1292, 1306 et 1308c.
- ¹² »... consecratus Petaviae in Styriae.
- ¹³ »... residentiam suam et arcem Lak muro cinxit.
- ¹⁴ »... refecit Breisek et Klingenfelsc.
- ¹⁵ »... recuperat datis 200 marcis a Rodolpho de Scherffenberg Guttwert anno 1315c.
- ¹⁶ »... emit aliqua bona ad Lackc.
- ¹⁷ Metropolitanarchiv v Müncheau (MAM), Heckenstallers Frisingensia 291, str. 614, 622.
- ¹⁸ »... infelici de ponte in Bischoflack casu aquis... obiit longiori vita et regimine dignissimus. Sepultus in Lack in monasterio s. Clarae.
- ¹⁹ »... duo cives Frisingensesc.
- ²⁰ »... steuram infularem.
- ²¹ »... nomine civitatis solituri et homagium facturi in Lack venerant.
- ²² »... a cubiculario suo, qui penes ep. 5000 aureos soiverat, cultro occiditur.
- ²³ »... in hortum castro adjacentem sepultus est.
- ²⁴ »Sed Nicodemus ejusdem sedis successor per vicecancelarium pontificium certior factus latronem in urbe crimen confessum et Conradum innocentem esse, corpus exhumatum, magno omnium concursu et solemnī processione cui ipse Nicodemus praesens erat, in ecclesia parochiali in Altenlack sepeliri curat anno 1430c.
- ²⁵ »... filius Hermani, comitis de Cilli.
- ²⁶ »... pro confirmatione romana et annatis persolvendis a patre suo 10.000 fl. mutuos sumpsit et eidem Lack in hypothecam ad certum tempus dedit, anno 1417c. (Listina 7. III. 1417, HAM.)
- ²⁷ »... reluit Klingenfels et Preisseeck.
- ²⁸ MAM, Heck. Fris. 292, str. 11.
- ²⁹ »Guttenwerd a Turcis tertio assaltu camptum misere direptum est.
- ³⁰ »... emit hofmarchiam Eisenhofen anno 1622 vendito primo castro Klingenfelsc.
- ³¹ »... redditus ecclesiae multis millibus auxit preasertim in Lack et Burkrainc (na Bavarskem).
- ³² »... operas subditorum in Lack 20 annos sub antecessore praetensas evicit.